

АПОСТОЛ БЕЗСМЕРТЯ

Повість про небувале

...близько час, коли кордони зітруться і вітчизною стане вся земля, а потім і не одна земля, а безмежний всесвіт; тільки мало крил з полотна і сталі, колись крила Духа понесуть нас в обійми Вічності.

О. Блок

Я зустрів його на Клухорському перевалі, на висоті дві тисячі вісімсот метрів. Це було негадано і неймовірно.

Того літа мені дали відпустку в липні, погода стояла чарівна, і я вирішив самостійно пройти через Кавказ прадавнім Сухумським шляхом. Спочатку хотілося взяти супутника, я навіть почав агітувати товаришів, описуючи принади диких гір, проте мої старання пропали марно, всі віддавали перевагу організованому відпочинку на березі Чорного Моря, Дніпра або десь на Карпатах. І тоді я махнув рукою і навіть зрадив: навіщо мені хтось, з ким треба розмовляти, спілкуватися, та ще й не дай, Боже, терпіти всілякі примхи. Цього я маю доста на роботі, краще я цілий місяць побуду в спілкуванні з небом, горами і тишею.

Так вирішив. Так зробив.

Добрався до Теберди, пожив там два дні, звик до гірського повітря, трохи засмаг, а потім, накупивши всяких харчів, завдав здоровенний рюкзак на плечі і рушив до Клухора.

Під вечір я вже був недалеко від перевала. В небі мерехтіли прозорі-діамантові верхів'я, повітря було прохолодне й сухе. В кам'яних пригорщах древнього вулкана дрімало синьо-зелене озеро, з нього витікав потужний потік, гнівно-пінисто котився до квітучих долин. Я

зупинився над ним, шатра не напинав; хотілося спочивати під зорями. Я лежав у спальному мішку, а наді мною нечутними акордами грав на зоряному органі кришталево-урочисту мелодію космічний Бах. Гори відлунювали натхненно, всотуючи прохолодною душею льодовиків таємничі хорали вічності.

Я спав чи не спав — не знаю. Вдосвіта встав бадьорий, вдовоєний, піднесений. Напився з прозорого потоку, обмився крижаною водою і рушив далі — до перевалу.

Внизу спали хмари. Над ними прокидалися, зустрічаючи сонце, крижані піки гір. Світило раптово розірвало сиву фату туманів і кинуло щедрі барви на кам'яне громаддя Кавказу. Я зняв з плечей рюкзак і стояв приголомшений. Сюди не долинали звуки низин, тут панувала Вічність. Тиша і спокій. Цього не можна передати словами, цього не можна змалювати. Треба щоб живий дух людини і природи злився воєдино, став нероздільний. Я на кілька хвилин відчув такий стан.

А потім я побачив його. Одразу навіть не збагнув, хто це і чому він тут. Праворуч від мене на камені сиділа людина. Чоловік років тридцяти. Великі сірі очі дивилися на мене лагідно, з усміхом. На ньому були тільки сині шорти, худорляве тіло мерехтіло під променями сонця райдужними іскрами. Мені здалося, що він вкритий ранковою росою. Невже божевільний? — майнуло в думці. — Але чому тут, на такій висоті?

Вуста незнайомого здригнулися, на обличчі з'явився вираз іронії. Проте, слова його були дружелюбні й спокійні.

— Доброго ранку, товаришу. Чи не правда — чарівний краєвид? Такого внизу не побачиш...

— Доброго ранку, — відповів я. — Я вже милувався краєвидом... Проте, пробачте...

— Вас хвилює мій вигляд?

— Ні, — збентежився я. — Але мені здалося, що ви потребуєте допомоги...

— Поки-що не потребу, — весело відгукнувся незнайомий, стріпнувши довгими чорними кучерями. — Я не божевільний, і не потерпілий. Такий же мандрівник, як і ви. "Дикун". Люблю самотину, гарні місця, де можна подумати...

— Ви тут ночували?

— Атож.

— А де ж ваш намет? Спальний мішок?..

— Нема, — байдуже знизав плечима незнайомий. — Такі речі мені непотрібні...

— Гм. Ви стоїк. Проте, такий гарт може привести до хвороби, до каліцтва...

— Мені це вже не загрожує. Бачу — ви здивовані. Не вірите. Що ж доведеться дещо вам розповісти. Якби десь внизу, в долині, я б не зважився. А тут — розповім. Ви вражені чарами гір, душа ваша розкрита назустріч небувалому, може ви збагнете...

— Але хто ви?

— Людина. Ваш сучасник. Прізвище? Для мене воно вже не має значення. Звали мене колись Григорієм. Грицем. Так і звіть мене — Гриць. То що — ходімо? Вже пора. Сонечко почало гріти, можна в путь. Дайте я допоможу вам завдати рюкзак на спину. Ого, скільки непотрібу

ви напхали в мішок! Гляньте на мене — лише сорочина і штани. І то одягаю лише серед людей, щоб не тюкали!

— А що ж ви їсте? — вражено запитав я.

— Те, що й ви, — весело сказав Гриць. — Сонячні промені. Тільки ви їх добуваєте з грубих харчів — м'яса або плодів — а я безпосередньо...

— Ну це, знаєте...

— Що?

— Блеф. Архіфантастика. Ціолковський, правда, колись мріяв про таку істоту, але ж вона неможлива. Засвоювати промені? Ні, ні, це протиприродно!..

— Чому ж? здивувався Гриць.

Тому, що ми — люди — спеціалізувалися. Флора вибрала шлях фотосинтезу, а ми — тварини, люди — стали своєрідними паразитами флори...

— Це правда! — підхопив Гриць — З цим я згоден. Ми, дійсно, паразити рослинного світу. А щодо неможливості променевої енергетики — заперечую. Тим більше, що перед вами — факт. Я сам...

— Гм. Або я сплю... Або ви... жартуєте...

Гриць засміявся, в його глибоких, трохи божевільних очах заграли полум'яні блискітки.

— Знаю, знаю. Ви інакше думаєте. Гадаєте, що перед вами юродивий, псих, шизик, як кажуть молоді дотепники. Проте, гляньте на мене. Адже навіть поверховий погляд стверджує якусь аномалію...

Справді, тіло в нього було незвичайне, покрите ледь помітною імристою плівкою, що веселково мінілася в променях сонця. Широкі груди і запалий живіт. Дуже дивна постать! А до того ж він босий? Невже ходить босоніж по камінні?

— Ага. Ви дивитесь на мої ноги. Нема черевиків. Ну, цього можна досягти тренуванням. Проте, мої підшви ніжні, як і у вас. Ось гляньте, будь ласка. І жодної подряпини, хоч я давно в горах. Що — ви переконані!?

— То не інтригуйте ж мене. Відкрийте свою таємницю...

— Ніякої таємниці нема. Рушаймо ж. Я розповім все, нічого не втаю. Може, вам це згодиться. А не вам — друзям вашим...

Ми почали спускатися з перевалу. Минули гігантські валуни, нагромодження химеричних каменів, вкритих сіро-зеленим мохом. Поміж ними жовтіли людські кості, де-не-де виглядали з землі іржаві деталі німецьких гвинтівок, вистріляні обойми. Тут колись точився шалений бій, німці хотіли прорватися Сухимським шляхом до моря, кожен камінь стріляв, кожен камінь підпливав кров'ю. Все минулося. Знову мудра тиша над горами, жовті кості, химерний незнайомиць і я поруч з ним...

Я ступав обережно, з-під моїх черевиків сипався щебінь, а Гриць легко йшов по небезпечній стежині, інколи мені здавалося, ніби він пливе над землею, мов імлиста літня хмаринка. Ми вийшли на широченьку прадавню дорогу, втопану мільйонами мандрівників, праворуч від нас гримів у кам'яній ущелині зеленкуватий потік, і в супроводі того чарівливого акомпанементу пливла небувала, неймовірна розповідь мого супутника. Я не змінив жодного слова з неї...

— Кілька років тому я працював у Київському Інституті Кібернетики. Мій фах — математик. Любов до цієї науки передав мені батько-педагог. Я змалку кохався в чарівному світі числа, точного виміру, бездоганного експерименту. Любив сидіти на уроках фізики, хімії, геометрії, зачудовано слухав, як мій батько веде учнів казковою стежиною міри, числа й ваги до запаморочливих верхів'їв наукових абстракцій. А потім знайомство з історією науки остаточно переконало мене у всесильності пізнання, у непереможності точних наук.

Те дитяче враження визначило мій життєвий шлях. Я поступив до університету, обравши факультет кібернетики. Ця наука владно вторгалася в свідомість людства, в техніку, в побут, обіцяла чудо у пізнанні світу та його найглибших закономірностей, моделювала процеси творчості та інтуїції, затьмарювала ореол поетів та шахістів. Я теж захопився чаклунським дарунком науки, можливістю збагнути все, відкрити для людей еру всеможливості, використавши для цього мислячих помічників кіберів або навіть кіборгів — штучних істот на біологічній основі.

Та ви це знаєте, і я не буду деталізувати.

Коли я був на останньому курсі університету, доля послала мені перший удар. Помер мій батько.

Я застав його при свідомості. Він агонізував. Ракова пухлина роз'їдала легені, лікування не допомагало, дві операції лише прискорили невблаганність.

Ліжко батька стояло біля відчиненого вікна, він любив дивитися на схід сонця, коли рожеві промені пронизували буйнолистя саду, світляні зайчики грайливо бігали по його схудлому обличчю, в запалих очах жевріла таємна туга. А я дивився на рідну, найближчу людину, і відчував, що вона йде від мене назавжди, що вона тане на моїх очах, як літня хмаринка, і нема в світі сили, яка б утримала ту страшну неминучість.

Сльози, жалі, знання учених, старання лікарів — все дарма, дарма, дарма!

Вже тоді в мою душу закрався сумнів у всесилля науки. Думи мої були суворі й безкомпромісні. Що з того, думав я, що коли-небудь всемогутня наука грядущого знайде еліксир безсмертя? Що з того моєму батькові? Що мільйонам невідомих, які щоднини агонізують, простягаючи руки до безмовного бога, або в пустелю потойбічного небуття?

Батька не стало. Лишилася пам'ять і маленький зелений горбик над його прахом. І кущик бузини, посаджений якоюсь бабою. Та ще бадьорий некролог, виголошений ученицею дев'ятого класу Оксаною на цвинтарі. "Пам'ять про чудового вчителя навіки збережеться в наших серцях". О, наївне дівчисько! Ти вже завтра будеш заливатися від сміху, слухаючи дотепи твоїх однокласників. Ти вже післязавтра млітимеш в обіймах якогось чорноокого хлопчини, і навіть на ум тобі не спаде скорбне обличчя покійного математика, який так любив вести вас по лабіринтах знання!..

Що ж! Так має бути. Так буде. Проте, ілюзія розвіялася. Я замкнувся в собі, дух розпочав скорботну працю аналізу, розтину загадки життя.

Я поступив до Інституту Кібернетики, закінчив аспірантуру, легко захистив дисертацію. Мені пророкували чудове майбутнє. Я працював у відділі видатного вченого, де конструювалися найновіші моделі логічних машин. Перспективи, прожекти! Безсмертні кіборги, самопрограмуючі механтропи, невразливі космонавти, що прямують до далеких світів, штучні вундеркінди, які відкриють для людей найпотаємніші глибини матерії, композитори і автомати-поети, які розвінчають містичність творчого натхнення і покажуть його раціоналістичну основу. Було багато розмов, вигуків, статей, академічних заяв. Було чималенько погроз змодельювати процес інтуїції. І все таки, я вже залишався байдужим до тих слів. Щось в мені змінилося, щось якісно трансформувалося.

Одного разу я йшов вулицею Києва, довкола плив людський натовп і котився гомін. Все було, як завжди. Та я зненацька відчув, збагнув, чого мені не вистачає.

Мій погляд впав на вітрину універмагу. Там стояли манекени. Модерні хлопці й дівчата з пап'є-маше. Вічні усмішки, завчені жести. Жахлива статика, неможливість що-небудь змінити. Все буде довіку так, як звелів модельєр.

І я зрозумів, що в науці є така небезпека. Статичність програми, первісного імпульсу. Ми повинні вичерпувати заданий імпульс до безконечності, хоч, може, він веде нас до тупика. Ми змушені користуватися результатами експерименту, поставленого з допомогою того чи іншого пристрою, хоч, може, той пристрій дає нам сигнали, змодельовані архаїчним ступенем знання. А найголовніше — серед лавини машин і кіберів людина залишається незмінною, вона лише однобічно загострює свій інтелект, а в інтуїтивно-етично-чуттєвій сфері поступово деґрадує, бо повністю покладається на раціональний аналіз кібернетичного світогляду.

Гриць замовк. Назустріч нам простувала група туристів. Чулася транзисторна музика, веселий сміх. Попереду йшов худорлявий провідник — сван, вів за повід коня, на сідлі було приторочено кілька рюкзаків. Туристи, побачивши нас, закричали, загомоніли. Віталися, спантеличено оглядали Гриця, дівчата обпікали його сласними поглядами, а він не звертав увагу ні на кого, йшов далі по стежині незворушно, урочисто, ніби поруч нікого й не було.

— Ей, хлопче! Тебе, може обікрали? Чи не потрібні кеди? У нас є дві пари зайвих?

— Йому не треба, — знизав я плечима. Він звик босоніж!

— А харчу? Може треба підрубать? Га? А то твій товариш на анахорета схожий? Чи не йога ти десь в печері видовбав? Га?

— Ха-ха-ха! Сміялися туристи і гірські долини гралися луною реготу.

Група зникла за поворотом, знову настала мудра тиша, я наздогнав Гриця і він, глянувши на мене з м'яким усміхом, глибоко зітхнув і вів далі свою оповідь.

— Далі сталося так, що я покохав. Вона вчилася на філологічному, писала гарні вірші, опублікувала книжечку. Я відчував у її поезії те, чого не вистачало мені — прагнення в світ трансцендентного, позачуттєвого, єднання з невидимим, невідчутним, небувалим, подолання бар'єру особистості, обмеженості індивіда, замкнутості в лабетах інтелекту. Чудові дні, вечори. Мені здавалося, що я, нарешті, знайшов жаданий синтез. Він у поєднанні закоханих, які вливають до спільноти свого чуття неповторний нектар окремішнього досвіду. Я раював, відчував себе на сьомому небі...

А потім — удар!

Ми каталися взимку на ковзанах. Я провалився під кригу. Валя кричала від жаху, людей близько не було, я не міг вибратися на лід. Тіло моє затерпло, я відчував, що втрачаю свідомість. Вії змерзалися, перед очима було сліпуче марево і потворне обличчя коханої дівчини. Саме так: чомусь воно мені видавалося тоді потворним.

Не знаю, що далі було. Хтось надбіг, хтось кидав дошки, витягав мене. Потім "швидка допомога", лікарня. Проте було пізно. У мене одібрало ноги. Параліч. Два роки лікування не допомогли. Я став інвалідом. Мені дали пенсію. Приходили хлопці, дівчата, розважали, втішали. Радилися зі мною, аякже. Голова в мене працювала добре, я міг допомогти багатьом дисертантам, стати в пригоді колишнім колегам. Потім відвідини рідшали. Громадські доручення були виконані, дивитися

на розбитого паралічем товариша не хотілося, я й сам добре розумів це — тому не дуже розчарувався, коли знову залишився самотнім.

Ще кілька разів приходила вона. Валя. Сумно дивилася на мене. Зітхала. Інколи не знала, що сказати, переглядала книги на полицках, вмикала сто разів переграні магнітофонні плівки. Зрештою зважилася. Дивлячись страдницькими невинними очима десь вбік, вона сказала:

— Грицю, я маю тобі сказати щось важливе...

Я удавано весело засміявся і відповів:

— Не треба, Валю. Не треба, дівчинко. Навіщо мучити себе, змагатися з етично-моральним комплексом, який в нас виховали наші батьки, хоч самі ніколи не прислухалися до нього. Ти хочеш покинути мене? Так ти давно це зробила...

— Я? — театральню сплеснула вона долонями і ображено глянула на мене ангельськими очима. — Коли? Адже я завжди з тобою...

— Так, так. Фізично ти тут. Але душа твоя вже давно в іншому місці. Я бачив. І ждав твоїх слів. Мені вже не буде боляче. Прощай...

— Грицю, зрозумій же...

— Все гаразд, Валю. Це справедливо. Навіщо тобі нетранспортабельний чоловік? Та й який чоловік? Пень! Для кінофільму це ще с'як-так, щоб показати дивовижну вірність, а в житті... Ні, ні, не гризи свого серця, йди своїм шляхом, шукай собі пари...

Вона пішла. Назавжди.

І все ж таки я брехав. Мені було боляче. Неймовірно боляче. Весь світ тріснув наді мною і посипався дрібними скалками на моє серце, на нерви, на оголений мозок, травмуючи, калічаючи й без того покалічену душу.

Не хочу далі говорити про відчуття. То був морок, безнадія, яма. Дні, місяці, роки. Я намагався віднайти в своєму новому стані бодай якийсь смисл, хоч уламок глузду. Знав, читав про героїв, про терпіння, про незвичайну віру. Але все те годилося лише тоді, коли людина приймала самоцінність життя, біологічного функціонування. Я ніколи не вважав життя самоцінністю. Воно було для мене шляхом пізнання, пошуку, боротьби. А тепер, в непорушності, яка боротьба? Які пошуки? Навіщо обтяжувати собою світ, людей, близьких чи далеких, які повинні віддавати свій повноцінний час нікчемному каліці? Тим більше, що я відчув — хвороба моя прогресує, вже віднімалися руки, я почав погано розмовляти, для мене найняли няню, яка прибирала в кімнаті, мені було важко і соромно. Інколи хотілося виповзти з ліжка, добратися до вікна вивалитися на асфальт — кімната була на шостому поверсі, череп розлетівся б на друзки. Але навіть такого кроку я не міг зробити, не вистачало сили.

Мені було вельми цікаво слухати Гриця, я все не міг второпати, до чого ж тут його особиста трагедія і ті незвичайні здатності, про які він натякнув спочатку, але рюкзак нарізав мені плечі, хотілося трохи спочити і напитися води. Я зупинив його і жестом запропонував присісти. Він глянув на моє спітніле обличчя, згодився, допоміг розв'ючитися. Доки я умивався біля потоку й жадібно ковтав прохолодну воду, Гриць сидів під віковим осокором, прислухався до шелесту листя. Я повернувся до стежини, сів на камені, попрохав продовжити розповідь.

— Те, що сталося далі зі мною, — вів далі Гриць, — стверджує прадавню мудрість: людина коваль власного життя. І молот і ковадло у кожного є. То — наша воля. Ми звикли плисти в течії узгодженого суспільного життя. Ми здобуваємо фах, житло, можливості. А коли щось зникає — ми розгублюємося, втрачаємо віру в себе. А міра всього — сама людина. Це знали ще древні. Якщо є який-небудь сенс у житті, то він

повинен бути не в зовнішніх можливостях, хоч значення оточення ніхто не буде заперечувати. Проте, головне — внутрішнє визначення мети і воля до дії. Ви скажете те, що спочатку думав я — що може діяти каліка, непорушний пень, прикований до ліжка? А справа в тому, що я звик бачити дію поза собою і забув, що в кожного приховано у власному єстві корінь і ядро будь-якої дії — наш дух, наш розум. І якщо втрачено одну можливість дії — дух може віднайти десять, сто інших...

Слухайте ж, що сталося далі. Одного разу няня мені принесла, як заведено, пошту. Я переглянув газети, почав читати журнали. В одному популярно-науковому часописі здибав цікаву статтю про лікування голодом. В ній переконливо обґрунтовувався механізм самообмеження, користь голодотерапії, викладалася теорія і практика лікування.

Я подумав: мені нічого втратити. Геть сумніви. Зрештою — це вихід навіть в разі негативного результату. Згасну і все. Власним зусиллям задму хиткий вогник життя...

Не буду втомлювати вас описом того, як це сталося. Скажу лише, що вже на третій день я відчув — шлях обрано правильно. В перші два дні тіло вимагало їжі, а на четвертий наступило незвичайне полегшення. За тиждень я почав підніматися на постелі, краще розмовляв. На десятий день я спустив ноги на підлогу. Вражена няня принесла мені милиці, допомагала дибати по кімнаті, плакала від зворушення.

Через два тижні я вже самотужки ходив попід стінами, потроху розробляв біцепси. Пив лише воду і чай з медом, заварений лікарськими травами. Щодня робив гімнастику і обтирання водою. Після трьох тижнів вийшов на вулицю, гуляв у Ботанічному Саду, обнімав стовбури дерев, плакав від щастя, що можу знову дивитися в ясне небо, дихати запахом дерев, гладити шорстку кору дуба, милуватися неповторною красою квітів.

Минуло вісім тижнів. Я повністю вилікувався. Повністю — ви розумієте? Я почав входити в нормальний ритм харчування, знову поправився. І тоді пішов до лікарів. Вони були вражені, спантеличені. Проте збагнули все, коли я їм розповів, як вилікувався.

В інституті мене зустріли ревом захоплення. Дехто опускав донизу очі. Дарма. Моє щастя покривало собою всі образи, всі розчарування.

Мене відновили на роботі, дали три місяці відпустки, щоб я міг повністю прийти в себе, нагуляти сили, досягти "потрібної кондиції", як висловився мій шеф, люб'язно усміхаючись.

Я вирішив побути на Карпатах. Перед тим зустрівся з Валею. Вона була заручена, вже готувалося весілля. Проте, моя колишня кохана мала сумовитий вид, в очах у неї блищала сльоза.

— Навіщо ти мене покликав? — шепотіла дівчина, кусаючи краєчок хустинки. — Щоб завдати болю? Щоб відомститися?

— Яка ж помста, Валю? — здивувався я. — Адже ти обрала свій шлях? Ти щаслива?

— Не смійся! Я була щаслива з тобою. Доля посміялася з мене...

— Валю, — зважився я, — хочу тобі відкрити свою таємницю. І якщо ти збагнеш...

— Яку таємницю?

— Найбільшу. Лише для цього я покликав тебе. Інакше не посмів би... Якщо збагнеш — тоді що нам доля і її примхи?! Ми самі будемо ткати власну долю. Я відчув це і вірю в небувале...

— Це щось феєричне, ірраціональне, — крізь сльози усміхнулася вона.

— Говори ж...

І я розповів їй все, що горіло в моїй душі, на що я зважився в ті знаменні дні, коли повертався від непорушності до життя...

— Ти збожеволів, — з острахом сказала Валя, вислухавши мою палку сповідь. — У тебе вивихнутий мозок. Спочатку нерухомість, потім — голод, радість повернення до життя... Послухай, Грицю, не спокушай долі, повернися до нормального мислення!.. Доки не пізно!.. Хай це буде химерою, тимчасовим затьмаренням, я все збагну!..

— Я гадав, що ти і в житті поет! — розчаровано мовив я. — Я вірив, що ти ненормальна! А поет, що кличе до норми? Пробач, що потурбував... Більше не стрічалися. Я опинився біля Чорногори. Найняв кімнату в старій ґаздині — саодиокої баби, яка жила високо на ґруні, під смерековим гаєм, і розпочав те, що задумав...

— Що ж ви задумали? — не стримався я. — Який план у вас виник? Які зміни в світогляді?

— Хвилечку терпіння, — сказав Гриць. — Давайте, допоможу вам запрягтися в рюкзак. Ось так. Тепер ходімо далі. Слухайте уважно. Я підходжу до основного... Вам ніколи не спадала думка до голови — а що таке людина? Навіщо вона живе? Це не примха — таке запитання. Над ним мізкують тисячоліттями безліч філософів і мудреців, учених і політиків, соціологів і теологів. Різні відповіді, різні підходи. Універсального висновку нема. Чи не дивно? Адже не стане орел сперечатися з іншим орлом, в чому їхня суть, навіщо вони живуть? Є крила, є повітряна стихія, є неоглядне небо. Лети, насолоджуйся польотом. Не треба також визначати суть квітки, бджоли, гадюки, їжака. А людина шукає свого призначення. Шукає, міркує над своєю метою,

проте оволодіває фахом, ліпить з себе певного спеціаліста. Людина — інженер, людина — педагог, людина — швець, людина — політик, людина — солдат. Дивовижна спеціалізація, підпорядкування себе якійсь уже не людській меті, а промисловій чи науковій або соціальній необхідності. А що ж таке людина сама собою, поза фахом, поза громадським призначенням? Я запитав сам себе про це і не знайшов відповіді. Тоді не знайшов, а тепер я знаю. Проте не забігатиму наперед...

Коли я лікувався голодом, мій розум осяяло просте і величне відчуття. Воля! Ми забули про неї. Ця сила вела тваринний світ від амеби до людини. Вона клекоче в кожному листочку дерев, вона струменить в сонячному промінні, вона у весняному поклику журавлів і в повстанні за свободу, у дитячому прагненні до пригод і в красі квіток, у муках великого кохання і в відчаю ученого, який розбиває серце об мури незліченних таємниць всесвіту. Я може мовлю тривіальні речі, проте ми майже не застосовуємо сили волі, хоч повторюємо це слово на кожному кроці. Ми замінили справжню волю до дії її підробкою — незліченною лавиною програм. Ось у чому небезпека кібернетизації мислення, почуття, творчості. Замість живого проникнення в безмірність — моделювання всесвіту, замість розширення своїх почуттів — створення аналогів почуття, механічних пристроїв-протезів, замість оволодіння новими можливостями еволюції — нагромадження старих цінностей, замість опанування новою економною енергетикою — використання дорогоцінних органічних запасів планети! Та що я вам розповідаю? Це повинен розуміти кожен мислячий житель Землі. І багато хто розуміє! Проте — майже ніхто не хоче задуматися — а де ж альтернатива, новий шлях?

Я сказав сам собі: експеримент! Він відповість тобі на всі запити. Ти відчув, що воля поставила тебе на ноги, воскресила, зробила чудо там, де безсилою виявилася вся могутність медицини?! Йди далі тим же шляхом. Відкрий своє потаємне, мільйоннолітнє, заглянь у скарбницю власного єства, дай відповідь: хто ти поза тим, що з тебе зробили батьки, школа, спеціальність? Хто ти як людина, а не кібернетик?

Я знаю, що ви скажете. Людина — суспільна істота. Правда. Без суспільної інформації дитя не оволодіє надбанням минулого. Але ж правда й інше — інформація може нагромадити у віковичному генетичному коді такий частокіл, що людина вже не здатна формувати сама себе, вона повністю підпорядкована штучній програмі — расовій, державній, релігійній, шкільній чи якійсь іншій.

Отже, воля. Куди ж застосувати її? Відповідь одна — щоб кувати самого себе. Те, що в природі творилося мільйонноліттями — поява нових видів, родів, форм — те людина може робити з собою на протязі одного життя. Не споживання, не насолода насичення, а саморозкриття! Ось ідеал для людини.

Я збагнув — життя не спонтанне явище, не випадковість. Воно — всеосяжне. Воно — суть єдиної субстанції, матерії. І найвищий аспект його — світло, промінь.

Світоносна тканина життя об'єднує безмір, як вічно-динамічна кров Всесвіту. В незміряних поєднаннях систем, планет, еволюцій, і в дивовижних сплетіннях атомів та субатомів Єдине Життя знаходить свої вияви, підноситься у безлічі експериментів все вище й вище, творячи чарівливу Симфонію Буття.

Разом з тим творяться координати існування та усвідомлення. Для кожного — свої, хоч для всіх Всесвіт єдиний. Для нас — найважливіші координати Часу, Простору, Маси, Руху. Але вони не універсальні. Навпаки, наш світ — лише венозна система Єдиного Організму, де світоносна кров, сповільнюючи ритм буття, тче тіньове існування — речовину. Згодом, розриваючи кайдани гравітаційного сну, світло формує біологічне життя, штовхає його до самоусвідомлення, до мислі, до людської еволюції. Через думку і духовний екстаз, через красу творчості і героїчні дії Світло повертається в Домівку Безміру, збагачене ідеями подвигу й самозречення, любові й співстраждання, мужності й віри.

Так відбувається грандіозний обмін у великому єстві Матері-Природи.

Напрямок еволюції — поступовий перехід з тіньового буття у світоносне, з світу Відносності до світу Абсолютності, з світу Необхідності до світу Свободи.

Я слухав палку мову Гриця, як легенду. Звідки він люди, чому в його словах кипить полум'яна віра в те. люди, чому в його словах кипить полум'яна віра в те що він каже? Проте нема конкретизації! Загальники, екзальтація, піднесеність!

Я сказав йому про це. Зауважив, що при всякому експерименті потрібен плід. А який плід з його романтичних міркувань? В що перетвориться людство, переходячи з "тіньового", як він каже, існування до світоносного? Чи залишаться тіла, індивіди, чи все перетвориться у якусь безликість, у своєрідний лемовський "солярис", де вся планета складає єдине життя. Якщо в принципі це й можливе, то хто доведе, що таке життя приємніше. ніж теперішнє, людське?

О ні, — засміявся Гриць, замріяно дивлячись понад горами, де пишно-білі хмари ткали на блакитному тлі неба величні казкові споруди. — О, нізащо! Навіть Мати-Природа привела нас крізь хащі примітивних родів, сімей та видів до мислячої незалежної істоти. А ми, маючи самосвідомість, невже опустимося до безмізкого юрмища, до деградованої маси? Навпаки — повна індивідуалізація! Така наступна ступінь еволюції. Спілка титанічних розумів і почуттів. Не табуни пересічних людців, споживачів матеріальних благ, а співдружність космічних творців.

Людство породило своєю діяльністю психосферу. Вона вже є, вона буде. Вона невмируща. Це — пам'ять людства. І нею може користуватися всякий, хто введе свою психіку в той потік. Але щоб породити себе в психосфері, в ноосфері, щоб вільно діяти там і формувати для себе нове тіло, новий вияв — необхідно перевершити мислення і дію природної

програми. Стати власним плавильщиком. Створити нерушимий — центр свідомості, непідвладний часові, просторові, смерті. Хай він вибирає для себе будь-яку основу. Природа дала йому одне тіло — він, породжений тілом, опанує міріадами тіл і явищ.

Це Свобода, друже! Свобода!

Бачу, бачу! Ви хочете знову заперечити. Запитати про метод, про суть експерименту. Я так довго розповідаю про теоретичну основу мого світогляду, щоб ви збагнули найелементарніше: вся могутність Безміру — в людській волі. Тисячоліттями люди віддавали свою волю, свою потужність і славу своїм небесним тіням — деспотичним богам. Вони йшли — босі, голодні, нещасні — з жебрацькою торбою за плечима, просили у неба милості. А небо мовчало. А в торбі — ви чуєте, друже? — у торбі жебрака лежав магічний жезл всемогутності. Жезл Волі!

Тепер я мовлю про це вільно, впевнено. Бо знаю. А тоді — тоді, я не приховую цього, було всього. Сумніви, хитання. Тяжкі роздуми, пошуки — з чого почати. Я рішив почати з енергетики організму, бо це й складає основну суть біологічного життя. Я збагнув, що не можна сягнути нового, вищого ступеня, не звільнившись від закону поглинання. Доки ми залежимо від їжі, погоди, житла просторів, інших істот, — як ми можемо мати волю? Будь-яка наша дія зв'язана міріадами ниток з безліччю істот, явищ, предметів. Про яку ж свободу можна мріяти?

Краса Карпат допомогла мені. Довгі дні роздумів, зосередження. Все довкола підказувало — не бійся! І грандіозні хвилі гір, і смерекова варта, і мудра тиша, що пливла зоряними ночами над Чорногорою. — все веліло: починай!

І я сказав: а чому б і не почати? Чому ж не спробувати? Теоретизувати може всякий, а полетить у небо лише птах! Якщо в моєму естві є здатність нового вияву — успіх прийде. Якщо нема — така здатність повинна з'явитися. Інакше — воля нічого не варта! Вона фікція.

І тоді людина — лише раб природи, її маріонетка. Безкомпромісно — чи не так? Проте правда — понад все!

Я повторив свій експеримент з голодотерапією. Шістдесят днів утримання. Раніше я мав мету — лікування, повернення до руху, нормального людського життя. Тепер — зовсім інша мета.

На світанку я виходив до сонця і єднався з ним. Так, так. Це не абстракція. Я відчував себе його часткою, його атомом. Більше того, я відчував себе самим сонцем, яке відділило згусток свого проміння для мандрів у далеких світах. Що з того, що я непрозорий, невогнистий? Що з того, що я мушу ходити, спати, одягатися? Моя промениста суть задрімала, одяглася у скафандр тримірності! А тепер я хочу повернутися у безмірну домівку, я прокидаюся. Мені не потрібно їжі, мені не потрібно споживання чужої енергії. Я сам — енергія, вічна динаміка вселенського Руху.

О, друже! Ви не можете збагнути, що творить воля! Це — як снігова баба. З маленької сніжки може нагромадитися ціла кучугура. Або ядерна ланцюгова реакція. Закон той же для деградації і для піднесення. Неухильність волі — ключ до будь-яких замків. І в науці, і в подвигу, і в любові.

В моєму організмі почалися трансформації. Я поставив себе на грань смерті. І спрацював мільйоннолітній еволюційний рефлекс. Він не діяв досі, бо не було в ньому потреби, людина жила в теплиці. А коли я покликав його до дії, коли я усвідомив його — він пробудився. Не знаю — чи вперше на Землі чи ні. Може, хтось і робив це переді мною. Може... Я сподіваюся зустріти таких людей, якщо вони є. Ми повинні відкрити для людей нову еру, нові можливості. Ви розумієте, до чого я веду?

— Але ж, схема вашого експерименту? — розгублено озвався я. — Як саме треба діяти? Мені здається, що це несерйозно. Щось факірське...

— От-от, — кивнув Гриць, ласкаво усміхаючись. — Вашими вустами промовляє прадавня програма. Це неможливо — бо це не може бути. У нас є найтонша енергетична машина, навіть не машина, а сама основа світової енергетики. Кожен атом нашого єства тримає в собі невимірну потужність. А ми — маючи таку тонку систему — користуємося архаїчною паровозною топкою, палимо дорогоцінні дрова. Ось що таке наш спосіб харчування. Це — звіряча спадщина. Її треба переробити, трансмутувати. А далі — все піде легше, впевненіше. Отримавши незміряну енергетику, ви зможете досягти феноменальних результатів. Трансміґрація — тобто, подорож через простір, єднання на відстані з близькими істотами, телекінез, антигравітація і безліч інших можливостей. А найголовніше — ви оволодіваєте власним єством, перемагаєте смерть. Бо можете зупинити деградацію організму, стаєте над часом. О, як я хочу, щоб люди ступили на шлях безсмертя. Це вирішить безліч нерозв'язаних проблем. Це відкриє перед Землею Космос по-справжньому... Проте, мені пора. Мене кличуть...

— Хто? Де? — здивувався я, оглядаючись. — Тихо. Нікого ніде...

— Мене кличе подруга, — ніжно мовив Гриць, глянувши на мене ясним поглядом. — Вона на Карпатах. Вона повірила мені і хоче разом зі мною розірвати сітку часу...

— Ви чуєте її на такій відстані? — недовіжливо запитав я.

— Відстань не існує для того, хто відчув себе всюди. Згадайте народні казки. Герой допомагає рибі — риба дає йому свою луску, в разі потреби запали — риба прийде на поміч. Те саме з лисицею, ведмедем. Наші пращури були мудрі. Вони знали і заповіли нам: єдність з природою дає казкові можливості. Але єднатися з природою треба, не пожираючи її. Навпаки — стаючи її суттю, її серцем, її сином... Прощайте, друже!

Постать Гриця почала танути. Чи мені здавалося? Що це зі мною? З моїми очима?

— Заждіте! Як же так? Я б хотів зустрітися... Ще раз поговорити...

— Головне — ви знаєте, — почувся приглушений голос Гриця. — Все інше — воля. До речі, ви збагнули, що означає слово свобода, воля?

— Не розумію вас...

— Всі філософи билися над визначенням поняття волі, свободи. А все дуже просто. В самому слові — а воно багатомірне — відкривається суть поняття. Проявіть волю — і ви вільні!

З гір дмухнув холодний вітер. З ущелини покотився сирий туман. Сонце сховалося за зловісними темними хмарами.

— Грицю! Де ви? Не жартуйте... Грицю, ви заховалися?...

Гори німували. Я знесилено сів на камені, рюкзак важко впав до ніг. Мені здавалося, що я втратив щось дороге, щось найцінніше. Чогось не дочув, не дослухав. Що це зі мною сталося? Чи, може, я галюциную? Ще цього не вистачало...

Перед очима пливли барвисті кола. Нервові дрижаки потрясли моє тіло.

Я лапнув себе за чоло. Голова горіла...